

Spolupráca slovotvornej motivácie s inými typmi lexikálnej motivácie

1. Úvodné poznámky

J. Furdík rozpracoval koncepciu, ktorá predstavuje jeden z možných celkových prístupov k skúmaniu lexikálnej zásoby. V tejto koncepcii sa lexika považuje za súbor lexikálnych jednotiek (jednoslovných a viacslovných), ktoré sú späté sieťami rôznych vzťahov. Kľúčovým pojmom a termínom v tomto prístupe je **lexikálna motivácia**, ktorá sa chápe ako základný princíp fungovania lexiky vo všetkých jej aspektoch. Vychádza sa z týchto teorém: lexéma je neizolovaná jednotka, pri jej skúmaní sa preferuje onomaziologický prístup, ktorý odráža prirodzený smer semiózy. Lexikálna motivácia poskytuje jednak možnosť odpovedať na otázku **Prečo sa lexéma X volá tak?**, jednak tu ide o vlastnosť ako sieť vzťahov medzi lexikálnymi jednotkami (podrobnejšie a súhrnne porov. Furdík, 2008, predovšetkým s. 27 – 33).

Lexikálna motivácia je strechovým pojmom/termínom, v konkrétnej analýze sa počíta s viacerými, presnejšie so sedemástimi motivačnými typmi. Typológia a hierarchizácia jednotlivých typov bola pri konštituovaní tejto teórie pre J. Furdíka jednou z kľúčových otázok, ku ktorej sa neustále vracal (porov. Ološtiak, 2008, s. 12 – 16). V poslednom variante sa dopracoval k tejto hierarchizácii:

1. Základné typy: 1.1 elementárna – paradigmatická motivácia; 1.2 špecifikované: 1.2.1 zvuková; 1.2.2 sémantická; 1.2.3 morfológická; 1.2.4 slovotvorná; 1.2.5 syntaktická; 1.2.6 frazeologická; 1.2.7 onymická. **2. Nadstavbové (pragmatické) typy:** 2.1 expresívna; 2.2 stratifikačná; 2.3 terminologická; 2.4 sociolektická; 2.5 teritoriálna; 2.6 temporálna; 2.7 individualizačná. **3. Kontaktové typy:** 3.1 akceptačná; 3.2 abreviačná.

V našom modifikovanom prístupe nateraz počítame s takouto štruktúrou a terminologickým stvárnením: **I. základné (inherentné) typy:** 1.1 elementárna – paradigmatická, 1.2 špecifikované: 1.2.1 slovotvorná, 1.2.2 fónická, 1.2.3 sémantická, 1.2.4 morfológická, 1.2.5 syntaktická, 1.2.6 frazeologická, 1.2.7 onymická; **II. prechodné typy:** 2.1 interlingválna, 2.2 abreviačná; **III. nadstavbové (adherentné) typy:** 3.1 expresívna, 3.2 registrová (stratifikačná), 3.3 terminologická, 3.4 sociolektická, 3.5 temporálna, 3.6 teritoriálna, 3.7 individualizačná.

Podotýkame, že porovnanie Furdíkovej a našej typológie na tomto mieste uvádzame len ilustračne, problematika typológie a hierarchizácie lexikálnej motivácie si vyžaduje väčší priestor a výskumné nasadenie. Ozrejenie tohto problému však predpokladá analýzu súboru

iných otázok súvisiacich s fungovaním lexikálnej motivácie a jednou z nich je aj motivačná kooperácia, ktorej venujeme pozornosť v tejto štúdii. Napriek tomu možno vychádzať z postulátu, ktorý osvetľujeme v ďalšej časti, a tým je centrálné postavenie slovotvornej motivácie.

2. Centrálné postavenie slovotvornej motivácie v typológii lexikálnej motivácie

V rámci lexikálnomotivačnej typológie výsadné postavenie patrí slovotvornej motivácii (ďalej SM), ktorá predstavuje trojjediný princíp (proces, vzťah vlastnosť).

Centrálné miesto SM v rámci lexikálnej motivácie vyplýva z týchto skutočností:

1. **Intralingválnosť**. SM je z hľadiska jazykového systému intralingválny motivačný typ. To znamená, že mechanizmy riadiace slovotvornomotivačné procesy sú vnútrojazykové, vlastné jazykovému systému (na rozdiel od všetkých extralingválnych motivačných typov, ktorých podstata je daná extralingválne, porov. napr. temporálnu motiváciu). Intralingválnosť primárne vyplýva z toho, že „stavebným materiálom“ SM sú jazykové jednotky – morfémy (SM odráža proces vzniku nového pomenovania z existujúceho pomenovania na báze zmeny morfematickej štruktúry).

2. **Bilaterálnosť**. SM je bilaterálny (komplexný) jazykový fenomén, pretože sa týka výrazu aj významu (na rozdiel od sémantickej motivácie, ktorá sa uskutočňuje na úrovni významu). Slovotvorne motivovaná lexéma je teda členiteľná na výrazovej (onomatologickej) aj na významovej (onomaziologickej) úrovni.

3. **Priamosť**. SM je priamy motivačný typ (na rozdiel od paradigmatickej motivácie). Medzi motivantom a motivátom je priamy vzťah (s čím súvisí veľká motivačná priezračnosť) – v motiváte sa odráža aj forma, aj význam motivantu, napr. *železo* → *železný*.

4. **Jednoslovnosť**. SM sa primárne týka tvorenia jednoslovných pomenovaní, ktoré sú základným typom lexikálnych jednotiek (na rozdiel od syntaktickej motivácie, ktorá sa týka viacslovných lexém).

5. **Akčný rádius**. SM má veľký akčný rádius. Z kvantitatívneho hľadiska do vzťahov SM (vo funkcii motivantu, motivátu alebo oboch zároveň) sa v slovanských jazykoch zapája cca 95 % celej lexiky. Nezapojenosť do slovotvorných vzťahov signalizuje lexikálnu periférnosť rôzneho druhu (prevzatosť, zastaranosť, štylistickú alebo inú príznakosť). Z kvalitatívneho hľadiska sa ako výrazný činiteľ javí spomínaná bilaterálnosť.

6. **Nominačnosť**. SM má silnú nominačnú funkciu – dôsledkom aktivity SM vznikajú nové pomenovania (napr. na rozdiel od frazeologickej či onymickej motivácie).

7. **Motivačná relačnosť**. SM sa aktívne a predovšetkým kooperačne zapája do vzťahov s inými motivačnými typmi, a to z kvantitatívneho aj z kvalitatívneho hľadiska; porov. napr. tieto javy:

a. existencia slovotvorných paradigiem (útvarov) (spolupráca s paradigmatickou motiváciou);

b. zapojenosť do univerbizačných a multiverbizačných procesov, slovotvorne determinované tvorenie viacslovných pomenovaní z iných viacslovných pomenovaní (spolupráca so syntaktickou motiváciou);

- c. frazéma ako slovotvorný motivant, slovotvorná variantnosť frazém (spolupráca s frazeologickou motiváciou);
- d. SM a proprializácia, vlastné meno ako slovotvorný motivant (spolupráca s onymickou motiváciou);
- e. adaptačná funkcia SM (spolupráca s interlingválou motiváciou);
- f. zastúpenie a proporcionalita SM v jednotlivých komunikačných registroch (spolupráca s registrovou motiváciou);
- g. systémovosť a derivatívnosť odbornej terminológie (spolupráca s terminologickou motiváciou);
- h. princípy tvorenia a štrukturovanosť okazionalizmov (spolupráca s individualizačnou motiváciou).

8. **Systémotvornosť.** SM je závažný systémotvorný činiteľ, ktorý zásadným spôsobom vplýva na fungovanie lexiky. Dôkazom toho sú napr. prejavy motivačnej kooperácie spomínané v predchádzajúcom bode či kľúčová úloha SM pri obohacovaní lexiky.

9. Z predchádzajúcich bodov prirodzene vyplýva, že slovotvornej motivácii sa venuje veľká výskumná pozornosť, a to najmä (ale nielen) v slovanských lingvistikách. Tu sa ukazuje potencia slovotvornej teórie a praxe vo vzťahu k celej motivačnej teórii. Množstvo poznatkov o SM možno využiť ako porovnávací základ pri charakteristike ostatných motivačných typov. Vychádza sa pritom z predpokladu, že medzi SM a ostatnými typmi motivácie sa na rozličných úrovniach a v rozličných proporciách budú realizovať analógie aj anomálie, porov. napr. všeobecnú motivačnú schému motivant – motivát [proces, vzťah, vlastnosť], prejavy motivačnej dynamiky či motivačné funkcie.

Cieľom predkladanej štúdie je ozrejmienie poznatku v bode 7. Zameriavame sa teda na problematiku relačnosti, konkrétne kooperácie SM s ostatnými motivačnými typmi.

3. Motivačná kooperácia

Jednotlivé typy lexikálnej motivácie nefungujú „na vlastnú päsť“, ale naopak, spolupracujú a vzájomne sa ovplyvňujú. Charakteristika a vysvetlenie princípov, na základe ktorých k motivačnej kooperácii dochádza, predstavuje veľmi dôležitý, ba v istom zmysle fundamentálny aspekt celej teórie lexikálnej motivácie. Domnievame sa, že objasnením pojmu motivačná kooperácia možno dokázať životaschopnosť a adekvátnosť tejto teórie vo vzťahu k deskripcii a explanácii lexikálneho subsystému. „Kooperačným“ spôsobom sa totiž dajú z jednotného teoreticko-metodologického hľadiska charakterizovať všetky lexikálne javy a procesy. Táto teória teda poskytuje priestor nielen na charakteristiku statických lexikálnych javov a vzťahov (ilustračné príklady porov. v časti 3.1), ale má potenciú opísať a vysvetľovať aj lexikálnu dynamiku (ilustračné príklady porov. v časti 3.2).

3.1 Motivačná kooperácia sa staticky prejavuje tak, že pri jednej lexéme možno zistiť prítomnosť viacerých typov lexikálnej motivácie. Niekoľko príkladov (v prehľade neuvádzame paradigmatickú motiváciu, ktorou sa vyznačuje každá lexéma¹):

- *priadka morušová*: terminologická motivácia (tento výraz je odborným termínom ako súčasť zoologickej nomenklatúry); syntaktická motivácia (viacslovné pomenovanie, v rámci ktorého sa medzi komponentmi realizujú syntaktické vzťahy); slovotvorná motivácia (obidva komponenty sú slovotvorne motivované);
- *Mačkin muž* (prezývka): onymická motivácia (proprium); sociolektická motivácia (neoficiálne vlastné meno, ktoré používa viac-menej uzavretá societa, napr. športový kolektív, spolužiaci v triede); syntaktická motivácia (viacslovné pomenovanie);
- *europeňazenska*: slovotvorná motivácia (kompozitum s komponentom euro- s významom „týkajúci sa eura“); temporálna motivácia (neologizmus);
- *chorák*: slovotvorná motivácia (*chorobopis* → *chorák*), sociolektická motivácia (lekársky profesionalizmus);
- *papuča* (vo význame „blokovacie zariadenie na kolesá áut“): sémantická motivácia (sekundárny význam odvodený z významu „druh obuvi“); stratifikačná motivácia (kolokvializmus);
- *bezdedománia*: individualizačná motivácia (tento okazionalizmus bol utvorený jedným z porotcov speváckej súťaže Slovensko hľadá SuperStar počas prvej série tohto programu, ktorý sa vysielal na STV v rokoch 2004 – 2005; išlo o označenie fanúšikovskej hystérie, ktorá sa rozpútala okolo jedného z účinkujúcich, Tomáša Bezdedu); temporálna motivácia (pôvodne lexikálna podenka, okazionalizmus, potom neologizmus, resp. móдне slovo, ktoré sa istý čas používalo najmä v masmédiách); slovotvorná motivácia (kompozitum: motivantom je syntagma *mánia z Bezdedu*); interlingválna motivácia (druhý slovotvorný základ prevzatý z cudzieho jazyka, grécizmus);²

¹ Každá lexéma patrí do istej lexikálnej paradigmy, prinajmenšom do pojmového (sémantického) poľa. Ďalšími typmi lexikálnych paradigiem sú: synonymická paradigma, antonymická paradigma, konverzívna paradigma, hyperonymicko-hyponymická paradigma, paronymická paradigma, homonymická paradigma. J. Furdík (2008, s. 34 – 35) pri vymedzení paradigmatickej motivácie vychádza z poznatkov J. Dolníka (1985, najnovšie 2003).

² Najnovšie sa táto lexéma do masmediálneho priestoru vrátila, a to v súvislosti s vystúpením T. Bezdedu v pesničkovej súťaži Eurovision Song Contest. Porov. titulok na internetovom portáli www.topky.sk *Eurovizia: Bezdedománia je späť!* (21. 2. 2009).

– *nesiahate p. Michelovi ani len po podrážky jeho topánok*:³ frazeologická + individualizačná motivácia (frazeologický okazionalizmus; aktualizácia frazémy *nesiahat' niekomu ani po päty*), syntaktická motivácia (viacslovné pomenovanie).

3.2 Pri dynamickom chápaní motivačnej kooperácie sa pozornosť upriamuje na opísanie a vysvetlenie lexikálnych procesov. Môže pritom ísť aj o dynamiku samotných motivačných typov – nadobudnutie jedného motivačného typu je sprevádzané obmenou, oslabením alebo zánikom iného motivačného typu. Pravda, tu treba uvažovať o „kooperácii“ iného rangu, ide skôr o motivačné podmieňovanie späť s istým druhom lexikálneho procesu. Napríklad jednotlivé typy univerbizácie možno charakterizovať ako syntaktickú demotiváciu (zo syntakticky motivovaného viacslovného pomenovania vzniká syntakticky nemotivované jednoslovné pomenovanie) plus nadobudnutie, resp. aktiváciu iného motivačného typu, konkrétne slovotvornej motivácie (spolu s inými motivačnými typmi, tie však pre vlastné utvorenie lexémy nie sú dôležité) (*dizertačná práca* → *dizertačka*), aktiváciu morfolologickej motivácie (*stužková slávnosť* → *stužková*) alebo aktiváciu abreviačnej motivácie (*Bratislavské hudobné slávnosti* → *BHS*).

Vyčerpávajúce vysvetlenie kooperačných procesov je na ploche jednej štúdie nemožné, ba ukazuje sa, že táto téma je natoľko rozsiahla, že by mohla byť predmetom rozsiahlejšieho skúmania a následného knižného výstupu. Predkladanú štúdiu je preto potrebné považovať za akési prolegomena k tejto problematike. Veď už len jednoduchá kombinatorika vzbudzuje rešpekt. Vymedzuje sa 17 typov lexikálnej motivácie a ak by sme zobrali do úvahy len motivačné dvojice (teda vzťah konkrétnych dvoch motivačných typov), dostaneme 136 možných kombinácií. Ak budeme brať do úvahy rôzne možnosti pri motivačných trojiciach, štvoriciach atď., číslo sa bude prirodzene zvyšovať. Pravda, čistá matematická kombinatorika je tu obmedzená prinajmenšom v dvoch smeroch:

1) Nadstavbové typy motivácie nemôžu existovať bez základných typov (vylučuje sa teda čistá kombinácia dvoch alebo viacerých nadstavbových typov: napr. temporálna + sociolektická motivácia). Čiastkovo však možno analyzovať aj takýto druh spolupráce.

2) V niektorých prípadoch je potrebné počítať s motivačnou „neznášanlivosťou“, prítomnosť niektorých typov v jednej lexéme sa vylučuje: napr. expresívna a terminologická

³ Ide o frazeologickú aktualizáciu z internetovej diskusie (27. 10. 2008) k článku o rozhodnutí popredného slovenského futbalového rozhodcu L. Michela skončiť medzinárodnú rozhodcovskú kariéru; porov. kontext [pravopis neupravovaný]: *vy vsetci, ktorí tu len frflete a nadavate nesiahate p. Michelovi ani len po podrážky jeho topánok, lebo ste v živote nič nedokazali na takej vrcholovej scene, resp. tej najvrcholnejšej.*

motivácia, individualizačná a sociolektická motivácia. Avšak aj motivačnú inkompatibilitu je potrebné vysvetliť, teda venovať tomuto javu náležitý priestor.

4. Slovotvorná motivácia a...

Ako metodologicky nosný (a pre potreby predkladanej „pilotnej“ štúdie výhodný) sa v tomto „motivačnom labyrinte“ ukazuje postup, pri ktorom si budeme všímať motivačné dvojice, konkrétne spoluprácu jedného zvoleného motivačného typu s inými typmi. Ide teda o analýzu v zmysle **motivačný typ X a ostatné motivačné typy**, napr. *paradigmatická motivácia a...*, *syntaktická motivácia a...* a podobne. Keďže za centrálny typ lexikálnej motivácie pokladáme slovotvornú motiváciu (porov. 2. časť tejto štúdie), je prirodzené v prvotných fázach výskumu zvoleného problémového okruhu venovať sa práve spolupráci tohto typu motivácie s ostatnými motivačnými typmi (niekoľko málo poznámok tomuto javu venoval aj J. Furdík, 2000/2005, s. 394). Svoju pozornosť zámerne zužujeme na otázku *slovotvorná motivácia a iný motivačný typ X*, prípady motivačných trojíc, štvoríc atď. si v uvádzaných príkladoch nevšímame. Navyše, jednotlivým dvojiciam nevenujeme rovnakú pozornosť. Kvantitatívna a kvalitatívna neproporčnosť je spôsobená mierou rozpracovanosti toho-ktorého čiastkového problému. Navyše, v tejto fáze výskumu pokladáme za dôležité aj naznačenie ďalších možných výskumných ciest v podobe formulovania otázok.

...paradigmatická motivácia

Na základe princípu SM sa utvárajú slovotvorné útvary, ktoré možno považovať za veľmi dôležitý typ lexikálnych paradigiem. Tým sa prejavuje spätosť SM a paradigmatickej motivácie a v tomto ohľade možno terminologicky uvažovať o slovotvorných paradigmách v širšom zmysle,⁴ teda o zoskupeniach lexém spätých vzťahom slovotvornej motivácie. Dôležitosť slovotvorných paradigiem sa prejavuje jednak v tom, že sa v nich zoskupujú lexémy komplexne na základe obsahovo-formálnej súvzťažnosti, jednak v tom, že do vzťahov slovotvornej motivácie, a teda aj do slovotvorných paradigiem sa zapája takmer celá lexika. „Slovotvorných bezdomovcov“, ako na prednáškach hovorieval J. Furdík, je v lexikách slovanských jazykov veľmi málo; A. Tichonov pre ruštinu uvádza 4 % takýchto jednotiek (cit. podľa Furdík, 1989, s. 29).⁵ Tento údaj sa potvrdil aj na materiáli Slovníka koreňových

⁴ Termín slovotvorná paradigma (v užšom zmysle) sa zväčša používa vo význame *súbor motivátov utvorených od jedného motivantu* (porov. Furdík, 2004, s. 74). O slovotvornej paradigme v tomto zmysle po prvýkrát uvažovala a tento termín do slovákistickej a slavistickej lingvistiky uviedla K. Buzássyová (1974; porov. aj Buzássyová, 2001).

⁵ Porov. aj tento citát: „Prevažná väčšina slov v slovnej zásobe sa zaraďuje do slovotvorných hniezd buď vo funkcii motivantov alebo motivátov (až 96 %)“ (Furdík, 2004, s. 80).

morfém slovenčiny (Sokolová et al., 2007), na základe ktorého sa do slovotvornomotivačných vzťahov zapája 96,1 % lexikálnych jednotiek.⁶ To znamená, že do vzťahov slovotvornej motivácie (ako motivant, motivát, alebo oboje zároveň) vstupujú takmer všetky lexémy. Nezapojenosť do slovotvorných vzťahov signalizuje lexikálnu periférnosť rôzneho druhu; ide o prevzaté, zastarané, štylisticky alebo inak príznakové jednotky (Furdík, 1998a), napr. *trienále, trepanácia, trop, tuľajka, varyto, WC, zapatrošiť*.

J. Furdík (2004) rozlišuje dva typy slovotvorných útvarov (v našom ponímaní slovotvorných paradigiem v širšom zmysle) – rovnakokoreňové útvary odrážajú „horizontálny“ aspekt slovotvorných vzťahov, teda vzťah motivant – motivát (slovotvorný rad, slovotvorná paradigma – v užšom zmysle, slovotvorné hniezdo), a rôznokoreňové útvary, do ktorých sa premieta „vertikálny“ aspekt slovotvorných vzťahov, teda rovnaký spôsob utvorenosti (slovotvorný typ, onomaziologická kategória, typ onomaziologickej kategórie).

...fónická motivácia

Fónická (zvuková, imitačná) motivácia je jednou z troch klasicky vymedzovaných typov motivácie (popri sémantickej a slovotvornej motivácii). Vzťah fónickej motivácie a SM sa prejavuje najmä tak, že fónicky motivované lexémy môžu vstupovať do slovotvorných vzťahov, napr. *mú* → *múkať/mučať*, *bú* → *bučať*, *kikirikí* → *kikirikať*. Utvára sa skupina jednotiek patriacich do reprodukčného typu onomaziologickej kategórie (Dokulil, 1982; Furdík, 2004, s. 88, 105; Furdík, 2000/2005, s. 394). V takýchto derivátoch je v porovnaní s ich motivantmi fónická motivácia a transparentnosť oslabená, keďže sa netýka celej lexémy, ale len jej časti – slovotvorného základu (porov. aj Dolník, 2003, s. 121).

...sémantická motivácia

Za sémanticky motivované sa pokladajú sekundárne významy polysémickej lexémy, pri ktorých možno nájsť vzťah odvodenosti z primárnejších významov. Vynára sa podobnosť medzi slovotvornou a sémantickou motiváciou, ktorá našla aj svoje terminologické vyjadrenie; porov. termíny sémantické odvodzovanie, sémantická derivácia (Dolník, 1989). Kooperácia sémantickej a slovotvornej motivácie sa pretavuje do viacerých problémových okruhov. Výberovo načrtujeme niektoré:

⁶ Tento údaj sme získali na základe kvantitatívnej analýzy príslušnosti lexém do typov motivačnej intencie, ktorú sme s pomocou študentov určovali v programe Microsoft Excel. Spomínaných 96,1 % tvoria lexémy patriace do 1. – 3. typu motivačnej intencie, teda sú buď motivanty: L→, motiváty aj motivanty zároveň: →L→, alebo len motiváty: →L. Posledný typ motivačnej intencie (lexéma nie je ani motivant, ani motivát, značka L) sa viaže na spomínaných slovotvorných „bezdomovcov“ (o motivačnej intencii slova porov. Furdík, 1998a).

a) Vplyv lexikálno-gramatických vlastností a významovej štruktúry motivantu na významovú štruktúru motivátu. Z tohto hľadiska je zásluhou K. Buzássyovej (1974) najpodrobnejšie preskúmané deverbatívne sufixálne odvodzovanie. Inak formulované, ide o otázku, ako sa sémantická štruktúra motivantu odráža v sémantike motivátov a aké faktory vplyvajú na mieru korelácie medzi sémantikou motivantu a jeho motivátu.

b) Spôsob utvorenia nového významu. **Metaforická transpozícia** sa pokladá za záležitosť lexikálneho, nie slovotvorného významu slova (Buzássyová, 1974, s. 78). V intenciách teórie lexikálnej motivácie túto skutočnosť možno vyjadriť tak, že metaforické utváranie nových významov je záležitosťou sémantickej motivácie bez vplyvu slovotvornej motivácie: *lievik* 1. kužeľovitá nádob(k)a s otvormi na koncoch na nalievanie tekutiny → 2. čo podobou pripomína lievik (sémantizácia podľa Krátkeho slovníka slovenského jazyka, 2004). Citovaná autorka ďalej poznamenáva, že pri **metonymickej transpozícii** v súvislosti s tvorením deverbatívnych derivátov je otázka, kedy ide o nový kategoriálny slovotvorný význam (slovotvorná + sémantická motivácia) a kedy o nový lexikálny význam (sémantická motivácia), zložitejšia. Ide predovšetkým o proces konkretizácie primárneho abstraktného dejového významu (napr. *nákup* 1. dej, 2. výsledok deja); k sémantickej iradiácii dejových mien totiž dochádza pri splnení istých podmienok (bližšie porov. Buzássyová, 1974, s. 78 n.; autorka vo svojich poznámkach vychádza predovšetkým z príslušnej kapitoly z kompédia *Tvoření slov v češtině* 2, 1967).

c) Vplyv sémantickej štruktúry motivantu na jeho motivačný potenciál. Najbohatšie slovotvorné hniezda majú motivanty s tromi až šiestimi významami; pri slovách s komplikovanejšou štruktúrou badať tendenciu k osamostatneniu niektorých významov, a teda aj slovotvorných hniezd (Furdík, 2004, s. 79).

d) Derivačná polysémia a kosémia. Prítomnosť polysémie neznamená automatickú prítomnosť sémantickej motivácie. Významy v polysémickej jednotke môžu fungovať paralelne vedľa seba, t. j. bez vzťahu sémantickej odvodenosti; ide o kosémiu (Dolník, 1989).⁷ Existenciu kosémie však výrazne podporuje práve SM: „Výskyt prípadov kosémie očakávame pri odvodených slovách, pretože slovotvorný základ môže spájať niekoľko významov bez derivačného vzťahu medzi nimi“ (Dolník, 1989, s. 323). Hranica medzi derivačnou polysémiou a kosémiou sa právom pokladá za nestálu (porov. aj Nagórko, 1998, s. 174). Podľa nášho názoru totiž možno pripustiť aj premenu pôvodnej kosémie na derivačnú polysémiu (išlo by o sémantickú remotiváciu). J. Dolník v citovanej štúdii (s. 327) uvádza aj

takýto príklad na kosémiu, kde sémantická štruktúra (slovotvorného) motivantu vplyva na sémantickú štruktúru motivátu:

dlžný

dlžník

1. povinný platiť dlh

→

1. kto má peňažný dlh

2. majúci istý (morálny) záväzok

→

2. kto má morálny záväzok

Bez ohľadu na to, či sa primárne uvažuje o synonymickej analógii (sémantickej derivácii) alebo o paralelnom odvodzovaní, nazdávame sa, že genetický vzťah, ktorý vysvetľuje vznik semémy „kto má morálny záväzok“, sa môže sémanticky remotivovať, a to pod vplyvom sémantickej štruktúry bezprostredného slovotvorného motivantu. Sekundárny význam „kto má morálny záväzok“ sa začína chápať ako motivovaný primárnym významom „kto má peňažný dlh“, porov.:

dlžný

dlžník

1. povinný platiť dlh

→

1. kto má peňažný dlh

↓

↓

2. majúci istý (morálny) záväzok

→

2. kto má morálny záväzok

...morfologická motivácia

Morfologicky motivovaná je taká lexéma, ktorá vznikla slovnodruhovým prechodom, napr. *veriaci* (slovesné prídavné slovo) → *veriaci* (substantívum), *slovom* (tvar inštr. sg. podstatného mena *slovo*) → *slovom* (častica). J. Furdík v citovanej štúdii (2000/2005), bez bližšieho vysvetlenia, ako príklady na spoluprácu týchto dvoch motivačných typov uvádza a) feminatíva, b) kategórie vidu a stupňovania, c) flektivizačné formanty pri skratkách a prevzatých slovách.

Onomaziologickú kategóriu feminatív (prechýlených názvov) by sme zo sféry pôsobenia morfologickej motivácie vylúčili. Ide o problematiku slovotvornej motivácie (konkrétne modifikáciu), keďže spolu s morfematickou zmenou sa obmieňa aj lexikálny význam.

V učebnici Slovenská slovotvorba (2004, s. 53) J. Furdík zaraďuje vidotvorbu do sféry slovotvornej motivácie. Najnovšie v tejto súvislosti badať u J. Furdíka (2008, s. 46 – 47) snahu o rozšírenie pojmu morfologickej motivácie. To so sebou prináša aj diskutabilné formulácie, ktoré do istej miery protirečia prvotnému vymedzeniu tohto motivačného typu. Autor konštatuje, že „...používame tu [pri tvorení vidových partnerov, pozn. M. O.]

⁷ Otázka, akým spôsobom uchopiť kosémiu z hľadiska teórie lexikálnej motivácie, je otvorená.

Viacslovné pomenovanie⁸ (ďalej VP) dokáže formálne vyjadriť viac sémantických príznakov než jednoslovné pomenovanie. Táto potencia sa zvyšuje, ak sú komponenty VP slovotvorne motivované. Na základe spolupráce SM a syntaktickej motivácie sa môže vyjadriť zložitá onomaziologická štruktúra: *dvojmotorové lietadlo, profesijný životopis, predmanželská zmluva, vajcožrút africký, sumček čiernobruchý*.⁹ VP sú často odbornými termínmi, ktoré vyjadrujú zložité významy-pojmy, a takáto onomaziologická explicitnosť je pre odbornú terminológiu vítaná. Zistilo sa, že zastúpenie slovotvorne motivovaných slov vo VP je vyššie ako zastúpenie derivátov a kompozít v lexike ako celku.

V najfrekvencovanejšom type VP so štruktúrou *adjektívum + substantívum* adjektívne komponenty sú slovotvorne motivované v 80 % prípadov a substantívne komponenty v 56 % prípadov (Furdík, 1989, s. 34).

b) Univerbizácia deriváciou (syntaktická demotivácia + slovotvorná motivácia)

SM spolupracuje so syntaktickou motiváciou aj pri univerbizačných procesoch, konkrétne pri univerbizácii deriváciou, kde sa jeden komponent VP nahrádza slovotvorným formantom. Zároveň sa stráca syntaktická motivácia, dochádza teda k syntaktickej demotivácii: *presilová hra* → *presilovka*, *kultúrny dom* → *kulturák*, *slepé črevo* → *slepák* (univerbáty sú zväčša štylisticky príznakové, vyznačujú sa aj ďalšími typmi motivácie – napr. expresívnou, sociolektickou, stratifikačnou motiváciou).

c) Multiverbizačné procesy

„Multiverbizačné spojenia sú také viacslovné výrazy, ktoré koexistujú so synonymnými jednoslovnými ekvivalentmi a spravidla majú s nimi spoločný významovo-formálny komponent“ (Ondrejovič, 1989, s. 251). Túto definíciu, resp. jej časť o spoločnom významovo-formálnom komponente, by sme spresnili o konštatovanie, že *medzi jednoslovným pomenovaním a komponentom multiverbizovaného pomenovania sa spravidla realizuje vzťah slovotvornej motivácie*. SM teda zohráva dôležitú úlohu aj pri multiverbizačných procesoch; porov. najmä tieto typy (Ondrejovič, 1989): a) kategoriálne sloveso + transfixné alebo sufixálne deverbatívum: *podat' návrh* ← *navrhnuť*, *podat' dôkaz* ← *dokázat*, *vzniesť námietku* ← *namietnuť* (slovotvorné vzťahy: *navrhnuť* → *návrh*, *dokázat* → *dôkaz*, *namietnuť* → *námietka*); b) desubstantívne adjektívum + kategoriálne

⁸ Máme na mysli viacslovné nefrazeologické pomenovanie.

⁹ Kombináciou príznakov <*slovotvorná motivovanosť*> a <*viacslovnosť*> sa dajú charakterizovať rozličné stupne javu, ktorý možno pracovne nazvať *stupeň onomaziologickej explicitnosti*. Nulovým stupňom sa vyznačujú slovotvorne nemotivované jednoslovné pomenovania: <-slovotvorná motivovanosť>, <-viacslovnosť>. Veľkou explicitnosťou sa vyznačujú viacslovné lexémy so všetkými slovotvorne motivovanými

substantívum: *čitateľská verejnosť* ← *čitatelia*, *diplomatické kruhy* ← *diplomati* (slovotvorné vzťahy *čitateľ* → *čitateľský*, *diplomat* → *diplomatický*); c) adjektívum + kategoriálne substantívum: *zaujímavým spôsobom* ← *zaujímavo* (inverzne realizovaný vzťah *zaujímavý* → *zaujímavo*).

...frazeologická motivácia

V štúdií Princíp motivácie vo frazeológii a v derivatológii (Furdík, 1994/2005) sa inovatívnym a inšpirujúcim spôsobom prezentujú paralely a odchýlky frazeológie a derivatológie. Autor obhajuje stanovisko, že aj vo frazeológii možno uvažovať o motivovanosti. Na tomto mieste si vzťah a spoluprácu medzi SM a frazeologickou motiváciou všimneme z troch aspektov (prvé dva aspekty sa náznakovo spomínajú aj v citovanej práci J. Furdíka, 1994, s. 12): a) slovotvorne motivované slovo ako komponent frazém; b) frazéma ako slovotvorný motivant; c) slovotvorná variantnosť frazém.

a) *Slovotvorne motivované slovo ako komponent frazém*

Slovotvorne motivované slovo celkom prirodzene funguje aj ako komponent frazeologických jednotiek. Tu sa ako podnetné javí hľadanie odpovedí napríklad na nasledujúce otázky: Čo sa deje so slovotvornou motivovanosťou slova pri frazeologizácii? Oslabuje sa schopnosť slovotvorného významu slúžiť ako nápoď významu lexikálneho? Aké je zastúpenie slovotvorne motivovaných slov ako komponentov frazém a čo z tohto zastúpenia vyplýva?

Špeciálnym prípadom je tzv. intrafrazologická slovotvorba, t. j. súbor slovotvorných postupov uplatňovaných na komponentoch frazém: *hlava-nehlava* (*kamarát-nekamarát*, *učiteľ-neučiteľ* atď.), *nejeden-nedvaja*, *do tretice všetkého dobrého* a i. (Furdík, 1994; Molčanová, rkp.).

b) *Frazéma ako slovotvorný motivant (defrazologická slovotvorba)*

Ako slovotvorný motivant môže fungovať aj frazéma; v tejto súvislosti sa uvažuje o tzv. defrazologickej slovotvorbe (Furdík, 1994, 2004, s. 32; Molčanová, 1996): *sťahovať sa do ulity* → *ulitníctvo*; *lízať päty niekomu* → *päťolízač*, *mať niečo na saláme* → *salámista*; tento typ derivácie sa vyskytuje aj v okazionalnej slovotvorbe, napr. *byť pod papučou* → *podpapučiar*, *mať ostré lakty* → *ostrolaktový* (Liptáková, 2000). Ako dôležité sa ukazuje skúmať, čo sa pri defrazologickej derivácii deje so samotnou frazeologickosťou, ako sa modifikuje či oslabuje, či možno o idiomatických defrazologických derivátoch uvažovať ako

komponentmi: <+slovotvorná motivovanosť>, <+viacslovnosť>. Hlbší ponor do tejto problematiky však

o jednoslovných frazémach.¹⁰ Aplikujúc princíp tvarovosti J. Mlacek na túto otázku odpovedá záporne (2007, s. 69).

c) *Slovotvorná variantnosť frazém*

Slovotvorné varianty frazém predstavujú podtyp lexikálnych variantov frazém (Mlacek, 2007, s. 117 – 120). Keď sa na tento jav pozrieme „derivatologickými očami“, môžeme konštatovať, že slovotvorné varianty vznikajú len modifikačným spôsobom. Ak teda zoberieme komponenty frazémy „zainteresované“ do slovotvornej variantnosti, odvodený komponent patrí do modifikačného typu onomaziologickej kategórie: napr. *stratiť (strácať) zem/pôdu pod nohami, narástol mu hrebeň (hrebienok), pozerat' na dno pohára (pohárka), mať ruky (ručiská) ako medveď* (excerpcia z Malého frazeologického slovníka, Smiešková, 1989; k deminutívnosti vo frazeológii porov. Mlacek, 1992).

Otázkou je, prečo sa slovotvorné varianty tvoria len modifikačne. Nazdávame sa, že odpoveď sa skrýva vo vlastnostiach a funkciách typov onomaziologickej kategórie. Transpozícia ani mutácia sa pri slovotvorných variantoch frazém neuplatňujú, pretože by došlo k veľkému zásahu do formálnej a sémantickej identity frazémy. Transpozícia je vždy spojená so slovnodruhovou zmenou, ktorá so sebou prináša aj zmenu syntaktických funkcií: *vybehnúť* (sloveso, primárne predikát vety) → *výbeh* (podstatné meno, primárne subjekt/objekt vety). Transpozičná slovotvorba teda neprichádza do úvahy, pretože so sebou prináša zmenu syntaktickej funkcie motivátu oproti motivantu, čo by znamenalo aj celkovú konštrukčnú (tvarovú) predstavbu frazémy: *objaviť Ameriku* → **objav Ameriky*. Mutačná slovotvorba by takisto zmenila celkovú sémantickú transpozíciu frazémy, čo by znamenalo taký druh posunu, že v konečnom dôsledku by nešlo o frazeologický variant (teda jednu frazému). Modifikácia ako vnúroslovnodruhový fenomén je pri tvorení slovotvorných variantov najvhodnejšia, pretože „nerozbíja“ sémantickú transponovanosť ani tvarovosť frazémy. Práve naopak, modifikácia so svojím intenzifikačným potenciálom pomáha zvýrazniť expresívnosť, nápadnosť, hyperbolickosť a ďalšie vlastnosti, ktoré sú s frazeologizáciou späté.¹¹ Transpozičná a najmä mutačná slovotvorba sa však môžu realizovať v aktualizáciách frazém: napr. *bol to len brechot karavánových psov; IKVC má zatiaľ nejaké nevychytané muchy; do štvrtice všetko dobré*.

presahuje ciele tejto štúdie.

¹⁰ Tento termín sa používa na pomenovanie jednotiek typu *chodiť s niekým, zotrieť niekoho* (Mlacek, 2007, s. 69 – 71).

¹¹ J. Mlacek v úvodnej charakteristike slovotvorných variantov poznamenáva: „... okrem spomínaných sémantických vzťahov [ktoré sa realizujú pri vlastných lexikálnych variantoch frazém, napr. synonymia,

...onymická motivácia

Onymicky motivované sú vlastné mená. Poukážeme na dva aspekty spolupráce SM a onymickej motivácie: a) úloha slovotvornej motivácie pri proprializácii; b) proprium ako slovotvorný motivant.

a) Úloha slovotvornej motivácie pri proprializácii

Slovotvorná motivácia sa výrazným spôsobom podieľa na zväčšovaní počtu onymických znakov. Tu sa prejavuje potreba rozlišovať medzi genetickou a synchronnou motiváciou. Genetický (prvotný) motivačný príznak a motivačný vzťah sa oslabil alebo úplne zanikol. Takéto propria sú morfematicky členiteľné, ale synchronne slovotvorne nemotivované: napr. oronymá *Jablon-ec*, *Beskyd-ok*, *Hrb-č-ek*, *Kop-an-ec* (Majtán, 1996, s. 132 – 133), antroponymá (priezviská), ktorých genetickými motivantmi sú často rodné mená (*Martin-ák*, *Adam-ec*, *Martin-ovič*). Platí to aj pre kompozitné štruktúry (*Dlhenivy*, *Novosedlák*, *Miroslav*). Potom aj rozličné motivačno-štruktúrne klasifikácie treba chápať z genetického hľadiska (Blanár, 1996, s. 124 n.; Majtán, 1996, s. 22 n.), pričom formanty sa môžu využívať v osobitnej onymickej funkcii (Blanár, 1996).

Motivačné vzťahy sa synchronne uvedomujú napr. v skupine ruských alebo bulharských patronymík v trojmennej antroponymickej sústave: *Sergej* → *Sergejevič* (Blanár, 1996, s. 119), porov. napr. meno *Alexander Sergejevič Puškin*; pri prechýľovaní (*Strelec* → *Strelcová*, *Michal* → *Michal-a*, *Jozef* → *Jozef-ína*),¹² ale najmä v skupine neoficiálnych proprií (živých mien, prezývok, hypokoristik, mikrotoponym): napr. *Kat-ka*, *Jan-o* (možno uvažovať o samostatnej onomaziologickej kategórii „hypokoristiká“),¹³ *Stresíček*; *Anka Strmeňoje* (príklad V. Blanára); *Člupník* (potok) (Krško, 1998).

b) Proprium ako slovotvorný motivant

Ukazuje sa, že integrujúcim činiteľom pri deproprialnej slovotvorbe je onymický obsah (Blanár, 1996), ktorý determinuje slovotvornomotivačné možnosti propria. Na základe poznania designácie možno vyčleniť základné členy slovotvornej paradigmy a slovotvorného hniezda príslušného propria (porov. termín typová slovotvorná paradigma; Zemskaja, 1978;

hyperonymia/hyponymia a i., pozn. M. O.] sa tu môže prejavovať aj intenzifikácia výrazu, stupňovanie alebo odstupňovanie, gradácia alebo degradácia expresívnej platnosti príslušnej frázemy (Mlacek, 2007, s. 117).

¹² Prechýľovanie ženských priezvisk má blízko k onomaziologickej kategórii feminatív (*letec* → *letkyňa*). Tu však nejde o slovotvorný význam „žena + S_{anim masc mot}“ [žena + motivujúce životné substantívum mužského rodu] (lekárka = lekár + žena), ale o významy „dcéra S_{masc priezv mot}“ alebo „manželka S_{masc priezv mot}“: *Michalíková* (dcéra Michalíka, manželka Michalíka).

¹³ O hypokoristikách porov. napr. monografiu S. Pastyřika (2003).

Buzássyová, 2001), charakter tvorenia ďalších motivátov určuje informačno-encyklopedická zložka onymického obsahu (Ološtiak, 2007b).

...interlingválna motivácia

Interlingválne motivované sú lexémy prevzaté z cudzích jazykov. Spoluprácu SM a interlingválnej motivácie sme naznačili v práci Ološtiak (2007a, s. 109 – 111). Túto problematiku, ktorú možno zjednodušene vyjadriť ako zapojenosť prevzatej lexémy do slovotvornomotivačných vzťahov preberajúceho jazyka, na viacerých miestach rozpracoval J. Furdík; porov. koncept adaptačnej funkcie slovotvornej motivácie konkretizovaný týmito kategóriami a stupňami: flektivizácia nesklonných slov pomocou sufixov; remotivácia pôvodne nemotivovanej lexémy; nárast motivačnej potencie prevzatého slova – tvorenie slov pomocou prevzatých formantov; tvorenie lexém podľa kategoriálne produktívnych slovotvorných typov, najmä z transpozičných a modifikačných onomaziologických kategórií; konštituovanie slovotvorných hniezd s východiskovou prevzatou lexémou; voľná spájateľnosť s domácimi slovotvornými prostriedkami (napr. Furdík, 1993, s. 113 – 114; 2004, s. 121 – 122).

...abreviačná motivácia

Medzi SM a abreviačnou motiváciou sa spolupráca najviditeľnejšie prejavuje v troch aspektoch: a) slovotvorná motivácia ako prostriedok flektivizácie pôvodom neflektívnych skratiek; b) skratka ako slovotvorný motivant; c) spolupráca v užšom zmysle.

a) Slovotvorná motivácia ako prostriedok flektivizácie pôvodom neflektívnych skratiek

Skratky sú z hľadiska jazykového systému periférne jednotky. Ich periférnosť sa prejavuje aj v tom, že prevažná väčšina skratiek je primárne nesklonná. Nesklonnosť sa však kompenzuje pridávaním tzv. flektivizačných formantov (Furdík, 1967) – slovotvorných formantov – prípon, ktoré zabezpečujú skloňovanie: *SMS* (neskl.) – *SMS-ka* (skloň. podľa typu žena), *M* (neskl.) – *M-ko* [emko] (skloň. podľa typu mesto). Podoby s flektivizačným formantom sú typické pre hovorené a neformálne komunikačné situácie, nesklonné podoby sú typické pre oficiálne a písané texty. Neplatí to však bezvýnimočne, pretože pôvodne príznakové, hovorové až slangové podoby sa môžu neutralizovať a nadobúdať status spisovnosti, resp. štandardnosti (*CD* – *cédečko*), pri iných sa príznakovosť viac alebo menej uvedomuje: *VÚB* – *VÚB-ka*, *VUB-ka*, *VUBka*, raritne aj *VUB-čka*. S tým súvisí aj skutočnosť, že z výslovnostnej realizácie sa podoby s flektivizačným formantom dostávajú aj do ortografie, a to dvojakým spôsobom: a) skratkovitosť, fragmentárnosť sa zachováva tak, že flektivizačný formant sa zväčša pripája pomocou spojovníka, čím sa oddeľuje lexikálna časť

od „gramatickej“ časti skratky (*SMS* → *SMS-ka*); b) pravopis sa prispôsobuje výslovnosti – hláskované grafémy sa ortografizujú podľa zásady „píš, ako počuješ“: <*s. r. o. +čka*> [*eseročka*] → *eseročka*, <*SMS+ka*> [*esemeska*] → *esemeska*. Najčastejšími flektivizačnými formantmi sú: **-(č)ka** (*SIS-ka* [siska], *SAD-ka* [satka], *MB-čka* [embéčka], *eseročka*), **-(č)ko** (*L-ko* [elko], *S-ko* [esko], *CD-čko* / *cédečko*, *IC-čko* [ícečko]).

b) Skratka ako slovotvorný motivant

Posun skratiek z periférnejších do centrálnejších oblastí jazykového systému sa realizuje aj prostredníctvom slovotvorby; od skratiek sa totiž môžu tvoriť nové pomenovania: *SLUK* → *sľukár*, *KDH* → *kádehák* (zriedkavo *KDH-ák*). Podobne sa môžu tvoriť pomenovania zo skratiek s flektivizačným formantom: *SOP-ka* → *SOP-kár*, *SBS-ka* → *SBS-kár*, *SIS-ka* → *SIS-kár*. V týchto prípadoch sa zachováva pravopisný úzus, keď sa spojovníkom oddeľujú iniciály od ostatnej časti. Z hľadiska formy však ide o tvorenie od „flektivizovanej“ skratky: *SBS-ka* → *SBSk-ár* (slovotvorným základom je *SBSk* a formantom *-ár*). Na druhej strane významovo je možný aj vzťah k východiskovej podobe skratky: *SBS* → *SBS-kár* (pracovník *SBS*). Ak si to vyžadujú komunikačné potreby, motivačný potenciál východiskovej skratky sa zvyšuje a vzniká viacčlenné slovotvorné hniezdo: *SMS* – *esemeska*, *esemeskovať*, *esemesknúť*, *esemeskovanie*, *esemeskujúci*, *esemeskový*, *esemeskár*, *esemesmáňa* a i. Takéto prípady sú však skôr výnimkou. Motivačná potencia skratiek je redukovaná, od skratiek, resp. od podôb s flektivizačným formantom sa najčastejšie bezprostredne tvoria názvy podľa príslušnosti (k vyššie uvedeným príkladom pripájame ďalšie: *NHL-kár*, *DAD-kár*, *eštebák*).

V osobitných prípadoch skratky (ako lexikálne fragmenty) a značky fungujú ako komponenty kompozít; napr. *A-mužstvo*, *C-vitamín*, *e-komunikácia*, *m-obchod* (porov. Furdík, 1998b, s. 63; Opavská, 2005).

c) Vlastná spolupráca abreviačnej a slovotvornej motivácie

Abreviačná a slovotvorná motivácia sa podieľajú na tvorení derivačne skratkových a derivačne skrátaných slov (Hrbáček, 1979, s. 58 – 59): *Družstvo pro chemickou výrobu Liberec (sever Čiech)* → *Severochema*, *zemepis* → *zem-iak*, *prírodopis* → *prd'-ák*, *kilometer* → *kil-ák*.

...expresívna motivácia

Expresívnosť (expresívna motivácia) je často naznačovaná slovotvornou motiváciou. Ide o osobitný druh inherentnej expresivity; porov. Zima (1961). Spoluprácu týchto dvoch

motivačných typov možno pozorovať na týchto úrovniach (o niektorých aspektoch porov. aj Furdík, 1993, s. 94 – 102):

a) existencia expresívnych slovotvorných prostriedkov a postupov (základov, formantov, základov aj formantov súčasne, expresivita kompozít: *dlháň, slepáň, čaptoš, babroš, Čechúň, Nemčúr, synátor, chlebařeň, malinký, chutnučký, tiežpodnikateľ*) a slovotvorných útvarov (existencia expresívnych slovotvorných typov a onomaziologických kategórií, napr. deminutív, augmentatív: *čertík, pívko, byrokratík, zbojničisko*);¹⁴

b) expresíva ako slovotvorné motivanty; počet expresívne motivovaných slov sa v jazyku rozširuje aj zásluhou slovotvornej motivácie v prípadoch tvorenia lexém od expresívnych jednotiek: *bachor* → *bachráč/bachráň, bachratý, basa* „väzenie“ → *basista* „väzeň“, *bifľovať sa* → *bifľoš, bľabotať* → *bľabot*.

Osobitnou otázkou je vzťah a dynamika kvantitatívnosti a kvalitatívnosti expresivity vo vzťahu k slovotvornej motivovanosti slova.

...stratifikačná motivácia

Stratifikačná motivácia sa u J. Furdíka chápe na pozadí príslušnosti lexémy k istej štýlovej vrstve. Pravda, štylistická príslušnosť sa so stratifikačnou motiváciou nestotožňuje: „Za stratifikačne motivované pokladám nielen lexémy patriace do jednotlivých jazykových štýlov, ale aj také skupiny lexém, ktoré sa v literatúre označujú ako knižné slová, poetizmy, biblizmy a pod.“ (Furdík, 2008, s. 61).

Vo vzťahu stratifikačná motivácia – SM sa ako perspektívny javí výskum komplexného fungovania SM v jednotlivých štýlových vrstvách, resp. registroch¹⁵ príslušného jazyka (napr. SM a konfesiónalna lexika, SM a knižná lexika, SM a detská lexika).

V rukopisnom fragmente, ktorý tlačou vyšiel v roku 2005 (s. 441 – 443), J. Furdík postuluje „programové“ otázky súvisiace s výskumom slovotvorby v náboženskej komunikácii. Tieto problémové okruhy možno *mutatis mutandis* vzťahnúť všeobecnejšie aj na výskum vzťahu a spolupráce SM a stratifikačnej motivácie:

a) Vzťah lexiky príslušného registra k všeobecnej lexike. Konkrétne v oblasti slovotvorby ide o otázku špecifickosti slovotvorných parametrov v danom komunikačnom

¹⁴ Na úrovni slovotvorného typu a z konfrontačného aspektu (nemčina – ukrajinčina) sa skúma expresivnosť slovotvorne motivovaných jednotiek v monografii *Slovotvorba expresívnej nominácie. Nemecké a ukrajinské názvy osôb* (Sisák, 2002).

¹⁵ Tu sa do pozornosti ponúka rozvinutie myšlienky stratifikačnej motivácie vo vzťahu k pojmu/termínu register (porov. Slančová, 1999a, 1999b).

registri (napr. v destkej lexike, resp. v reči orientovanej na dieťa plní výsadnú funkciu deminutívnosť; Ondráčková, 2008).

b) Do akej miery sa princíp SM uplatňuje pri konštituovaní príslušného registra.

c) Aká je miera využívania slovotvorne motivovaných slov (motivačná nasýtenosť) v jednotlivých registroch a subregistroch.

...terminologická motivácia

Terminologicky motivované sú odborné termíny. Spolupráca SM s terminologickou motiváciou je zreteľná už pri charakteristike niektorých základných vlastností odborného termínu; konkrétne ide o systémovosť, motivovanosť (má sa na mysli slovotvorná motivovanosť) a derivatívnosť (Masár, 1991, s. 38 n.).

SM ako formálno-obahový jazykový jav výrazným spôsobom podporuje systémovosť odbornej terminológie – rovnako motivované lexémy (prináležiace do rovnakého slovotvorného typu) slúžia na pomenovanie rovnorodých entít a pojmov (porov. napr. „učebnicové“ príklady – botanickú a zoologickú nomenklatúru či názvoslovie organickej a anorganickej chémie; Masár, 1991, s. 42 – 43). Derivatívnosť/nosnosť (derivatologicky povedané: motivačný potenciál) reflektuje schopnosť lexémy byť slovotvorným motivantom ďalších (jednoslovných) terminologických pomenovaní či slov fungujúcich ako komponenty viacslovných termínov (Masár, 1991, s. 54).

Hoci slovotvorná motivovanosť nie je obligatórnou vlastnosťou odborného termínu (existujú aj slovotvorne nemotivované odborné termíny), možno konštatovať, že SM je nenahraditeľným činiteľom pri kreovaní a fungovaní odbornej lexiky; porov. napr. tieto dve konštatovania: 1) „Odborná terminológia je jednou z tých oblastí fungovania jazyka, kde sa najintenzívnejšie uplatňuje aktívna slovotvorba“ (Furdík, 2004, s. 32). 2) „Termín má byť motivovaný tak ako ostatné slová, ba ešte o stupeň viac“ (Horecký, 1956, s. 45).

...sociolektická motivácia

Pomenovanie sociolektická motivácia vychádza z termínu sociolekt ako súhrnného označenia slangov, argotu a profesionalizmov (Odaloš, 1997). V tejto súvislosti sa pozornosť sústreďuje v prvom rade na tieto otázky:

a) Súhrn slovotvorných procesov a prostriedkov charakteristických pre sociolekty – často v spolupráci s abreviačnou motiváciou či syntaktickou demotiváciou (slovotvorná univerbizácia): *depresia* → *depka*, *narodniny* → *narodky*, *bezdomovec* → *bezďák*, *spätne zrkadlo* → *späťák*, *gastarbeiter* → *gastráč*, *metalista* → *metlák*, *vysvedčenie* → *vysvečko*,

nacista → *nacoš*, *magnetofón* → *magič*, *originálny* → *origoš*, *kočka* → *kočkoš* (porov. aj Vužňáková, 2004); o špecifickom uplatňovaní SM v skupine argotizmov písal P. Odaloš (2007). Ako z väčšiny uvedených príkladov vyplýva, pre sociolekty je typický špecifický druh pretvárania nesociolektických lexém. Sociolektická slovotvorba má preto na osi nesociolektizmus → sociolektizmus prevažne modifikačný ráz.

b) Sociolektizmus ako slovotvorný motivant. SM prirodzeným spôsobom funguje aj vnútri sociolektov, teda vo vzťahu sociolektizmus → sociolektizmus, napr. *rulina* → *rulinár*, *zakvasiť* → *zákvas*, *huliť* → *hulič*.

Pravdaže, sociolekty predstavujú veľmi heterogénnu skupinu, preto bližšia charakteristika konkrétnych sociolektov zrejme poodhalí väčšie či menšie rozdiely aj v uplatňovaní SM.

...teritoriálna motivácia

Za teritoriálne motivované sa pokladajú nárečové lexémy, resp. regionalizmy. F. Buffa v úvode svojej monografie *Odvođené abstraktá v slovenských nárečiach* (1987) píše: „Slovenské nárečia sú už pomerne dobre preskúmané v oblasti hláskoslovía a tvaroslovía, no menej poznáme ich slovník a *najmenej vedomostí máme o ich slovotvornej stránke* a skladbe“ (Buffa, 1987, s. 6; kurzíva M. O.). Tento poznatok o vzťahu slovotvornej a teritoriálnej motivácie je aktuálny aj dnes. Treba však podčiarknuť, že tejto problematike sa v slovenskej dialektológii nevenovala malá pozornosť, a to najmä zásluhou samotného F. Buffu, ktorý na tému *slovotvorná motivácia v nárečiach* publikoval pomerne veľké množstvo štúdií (napr. Buffa, 1977, 1978b, 1980), je autorom tretieho, slovotvorného zväzku Atlasu slovenského jazyka (1978a, 1981) a problematiku syntetizujúco zhrnul v spomínanej monografii z r. 1987. Príznačne zásadné, i keď stručné slovo k tejto problematike vyslovil aj J. Furdík (1993, s. 103 – 108).

Ide o komplex problémov, ktoré možno zovšeobecnene vyjadriť aj takouto otázkou: akým spôsobom teritoriálna motivovanosť, resp. determinovanosť zasahuje do fungovania slovotvornej motivácie? Pri komplexnom a systematickom uchopení konceptu *fungovanie slovotvornej motivácie v nárečiach* sa počíta s týmito aspektmi: slovotvorné prostriedky, (základy, formanty, sprievodné formanty), slovotvorné spôsoby a postupy, slovotvorné útvary (bližšie o slovotvornom systéme porov. Furdík, 2004, s. 109 – 111). Do úvahy taktiež treba brať fungovanie SM v nárečových komunikátoch, vzťah teritoriálnych nárečí navzájom a takisto „stratifikačný“ vzťah k ostatným existenčným formám slovenského jazyka, primárne k spisovnej variete (ale nielen k nej).

V súčasnosti je teda podľa nášho názoru stále aktuálne komplexné uchopenie problematiky fungovania slovotvornej motivácie v nárečiach, a to s využitím najnovších poznatkov, teórie a metodológie tak v derivatológii, ako aj v dialektológii. Inšpirovať sa možno aj v slavistickej literatúre (napr. Reichan, 1999; Sierociuk, 2007).

...temporálna motivácia

Temporálne motivované sú časovo príznakové lexikálne jednotky, jednak archaizmy, historizmy, jednak neologizmy. Fungovanie synchónnej slovnej zásoby viac ovplyvňujú neologizmy. S tým súvisí aj komplex otázok, ktoré sa viažu na obohacovanie lexiky. Aj v tomto prípade zohráva najdôležitejšiu úlohu SM, a to kvantitatívne aj kvalitatívne.

Z kvalitatívneho hľadiska slovotvorne motivované jednotky najlepšie spĺňajú dôležitú podmienku, kladenú zo strany používateľov jazyka na jazyk, a to je požiadavka prirodzenej a jednoduchej orientácie v jazyku. Prostredníctvom SM vznikajú rozsahovo nenákladné (jednoslovné) pomenovania, ktoré sú však dostatočne opisné, svojou štruktúrou dostatočným spôsobom naznačujú lexikálny význam (kondenzačná funkcia SM; porov. Furdík, 1993, 2004). Inak povedané, ide o jednotky jazykovo dostatočne ekonomické (na rozdiel od viacslovných pomenovaní), avšak dostatočne motivačne priezračné (na rozdiel od abreviátúr či prevzatých lexém). Navyše, slovotvorná motivácia je bezprostredne naviadaná na iné, v súčasnosti produktívne spôsoby obohacovania lexiky, predovšetkým na preberanie jednotiek z cudzích jazykov. Výrazným znakom adaptácie prevzatej lexémy je totiž začleňovanie sa do slovotvorného systému preberajúceho jazyka; porov. vyššie časť o spolupráci slovotvornej a interlingválnej motivácie.

Spomínané skutočnosti potvrdzujú aj štatistické (kvantitatívne) sondy. Na základe materiálu zo slovníka *Nová slova v češtině 2* (2004, s. 400 – 447; písmeno S, 590 hesiel)¹⁶ je 70,5 % všetkých nových lexém slovotvorne motivovaných. V súbore 256 lexém doteraz zaznamenaných v rubrike Z nových výrazov v časopise *Kultúra slova* je slovotvorne motivovaných až 80 % jednotiek, napr.: *kinodistributér*, *kompromateriál*, *internetista*, *kapitálotvorný*, *kriminogénnosť*, *arómoterapia*, *bodnorezný*, *dvojkoncert*, *predkapela*, *Afroslovák*, *dotelefonovať sa*.

...individualizačná motivácia

SM výrazne spolupracuje aj s individualizačnou motiváciou, ktorou sa vyznačujú okazionalizmy. Slovotvorný význam (naznačený slovotvornou štruktúrou) funguje ako nápoveď lexikálneho významu (Furdík, 1993, 2004). Táto skutočnosť má pre okazionalizmy „životný“ komunikačný význam. Prostredníctvom systémovej poistky garantovanej slovotvornou motiváciou je význam okazionalizmov do väčšej-menšej miery predvídateľný. SM však ani v tomto prípade nie je všemocná, funguje „len“ ako náznak komunikačne relevantného lexikálneho významu, ktorý sa v mnohých prípadoch jednoznačne vyjasňuje až v príslušnej komunikačnej situácii (porov. vlastnosť *viazanosť na kontext*, Liptáková, 2000). Napr. slovotvorný význam okazionalizmu *nohaviciarka*, ktorý uvádza vo svojej práci citovaná Ľ. Liptáková, je „niekto (osoba ženského pohlavia), kto má nejaký vzťah k nohaviciam“. Teoreticky prichádza do úvahy viacero lexikálnych významov, napr. „žena, ktorá rada nosí nohavice“, „žena, ktorá sa špecializuje na šitie nohavíc“. V príslušnom kontexte však táto lexéma bola použitá vo význame (formulované obrazne) „tá, ktorá sa rada obzerá za mužskými nohavicami (opak sukničkára)“. Pravdaže, miera prediktability lexikálneho významu s podporou významu slovotvorného je rozdielna, porov. *pápežomil*, *ficomil*, *putinomil*, *dovolenkychtivý*, *pornominulosť*, *Tisoštát*; *sloganovať* (vymýšľať slogany), *futbalokaz* (človek, ktorý kazí futbal), *bodonaháňač* (ten, kto naháňa body – na internetovej stránke), *vywikipediovať niečo* (zistiť vo Wikipedii), *kalerábnik* (ten, kto niekomu „tlačí kaleráby do hlavy“), *enkár* (železničný modelár, stavajúci modely v mierke N), *erikovať sa* (lyžovať sa pri chate Erika), *Vrakosa* (vrak+Karosa).

Dôležitosť SM sa odráža aj v kvantitatívnom zastúpení slovotvorne motivovaných okazionalizmov. V korpuse vyše 1400 okazionálnych lexém (Liptáková, 2000, s. 113 – 142) je slovotvorne motivovaných až 94 % jednotiek.

Nazdávame sa, že aj takéto skicovito uvedené poznatky svedčia o tom, že bez vkladu SM by bolo používanie okazionalizmov omnoho zložitejšie, ak nie nemožné.

Záver

V predkladanej štúdii sme sa snažili dokázať, že dôležitú súčasť lexikálno-motivačných úvah tvorí aj analýza kvantitatívnych a kvalitatívnych aspektov motivačnej kooperácie. Kooperatívny potenciál je totiž jedným z ukazovateľov miesta a funkcie príslušného motivačného typu v štruktúre lexikálnej motivácie. Slovotvorná motivácia má centrálnu

¹⁶ Použitie materiálu z NSČ 2 pokladáme za adekvátne, a to predovšetkým vzhľadom na blízokpríbuznosť slovenčiny a češtiny a z toho vyplývajúcu veľkú paralelnosť aj pri realizácii neologizačných procesov.

postavenie v typológii lexikálnej motivácie, čo sa odráža aj v rozličných spôsoboch spolupráce s inými motivačnými typmi:

- Lexéma (vyznačujúca sa istým motivačným typom) funguje ako slovotvorný motivant (napr. pri fónickej, syntaktickej, frazeologickej, onymickej, interlingválnej motivácii).
- Vo vzťahu k syntaktickej a frazeologickej motivácii, ktorými sa viaže na tvarovo komplexnejšie lexémy, sa vynára otázka fungovania slovotvorne motivovaného slova ako komponentu viacslovných pomenovaní, ako aj dynamiky vzťahu medzi jednoslovnými a viacslovnými pomenovaniami (univerbizácia, multiverbizácia, defrazeologická derivácia).
- SM je osobitným spôsobom spätá s paradigmatickou motiváciou. Fungovanie SM je založené na interlexematických vzťahoch (na horizontálnej aj na vertikálnej úrovni), jej výsledkom sú skupiny paradigmaticky usúvzťažnených lexikálnych jednotiek (slovotvorné útvary). V tomto zmysle možno SM pokladať aj za špecifický podtyp paradigmatickej motivácie.
- SM poskytuje pomocnú ruku pri adaptácii periférnych lexikálnych jednotiek, a to nielen vo vzťahu k prevzatým lexémam, ale napr. aj k skratkám (flektivizácia skratiek).
- Prostredníctvom spolupráce SM s inými motivačnými typmi možno charakterizovať niektoré lexikálne procesy: slovotvorná univerbizácia (SM + syntaktická demotivácia), multiverbizácia (SM + nadobudnutie syntaktickej motivácie), tvorenie derivačne skratkových a derivačne skrátенých slov (SM + abreviačná motivácia); tvorenie nových významov (v niektorých prípadoch) (SM + sémantická motivácia).
- Vo vzťahu k nadstavbovým typom lexikálnej motivácie sa ukazujú tieto diferencované spôsoby kooperácie: prvky slovotvorného systému podporujú fungovanie istého motivačného typu (expresívna, terminologická, sociolektická motivácia); prvky slovotvorného systému sú takmer nevyhnutnou súčasťou fungovania istého motivačného typu (individualizačná motivácia); dôležitosť SM sa potvrdzuje aj kooperáciou s daným motivačným typom (terminologická motivácia – systémovosť, derivatívnosť a onomaziologická explicitnosť odborného termínu; temporálna motivácia – väčšinové zastúpenie slovotvorne motivovaných slov medzi neologizmami); špecifické uplatnenie SM pod vplyvom iného motivačného typu (teritoriálna, stratifikačná, ale aj onymická motivácia).

Bibliografia:

BLANÁR, Vincent: Teória vlastného mena. (Status, organizácia a fungovanie v spoločenskej komunikácii.) Bratislava: Veda 1996. 250 s.

- BUFFA, Ferdinand: O druhoch a príčinách slovotvornej diferenciácie v slovenských nárečiach. In: Jazykovedné štúdie. 13. Ružičkov zborník. Red. J. Horecký. Bratislava: Veda 1977, s. 53 – 59.
- BUFFA, Ferdinand (1978a): Atlas slovenského jazyka. 3. Tvorenie slov. Časť druhá: Úvod – komentáre – dotazník – indexy. 1. vyd. Bratislava: Veda 1978. 246 s.
- BUFFA, Ferdinand (1978b): O rozličných stupňoch nárečovej slovotvornej diferenciácie. In: Jazykovedný časopis, 1978, roč. 29, č. 1, s. 74 – 78.
- BUFFA, Ferdinand: Derivácia ako prameň obohacovania nárečovej lexiky. In: Jazykovedné štúdie. 5. Horeckého zborník. Red. J. Ružička. Bratislava: Veda 1980, s. 47 – 50.
- BUFFA, Ferdinand: Atlas slovenského jazyka. 3. Tvorenie slov. Časť prvá: Mapy. Bratislava: Veda 1981. 424 s.
- BUFFA, Ferdinand: Odvozené abstraktá v slovenských nárečiach. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 1987. 152 s.
- BUZÁSSYOVÁ, Klára: Sémantická štruktúra slovenských deverbatív. Bratislava: Veda 1974. 236 s.
- BUZÁSSYOVÁ, Klára: Slovotvorné paradigmy: ich sémantická podmienenosť a určenosť. In: Studia Academica Slovaca. 30. Ed. J. Mlacek. Bratislava: Stimul 2001, s. 72 – 82.
- DOKULIL, Miloš et al.: Tvoření slov v češtině 2. Odvozování podstatných jmen. Praha: Academia 1967. 780 s.
- DOKULIL, Miloš: Dva přízpěvky k odvozování sloves. In: Naše řeč, 1982, roč. 65, č. 1, s. 1 – 11.
- DOLNÍK, Juraj: Otázka motivovanosti a systémovosti slova. In: Jazykovedný časopis, 1985, roč. 36, č. 1, s. 13 – 22.
- DOLNÍK, Juraj: Mnohovýznamovosť a sémantické odvodzovanie. In: Kultúra slova, 1989, roč. 23, č. 10, s. 321 – 329.
- DOLNÍK, Juraj: Lexikológia. Bratislava: Univerzita Komenského 2003. 236 s.
- DUCHKOVÁ, Silvia: Z nových výrazov (1 – 47). In: Kultúra slova, 1994 – 2004, roč. 30 – 38.
- FURDÍK, Juraj: O slovotvorných príponách s gramatickou funkciou. In: Slovenská reč, 1967, roč. 32, č. 6, s. 342 – 345.
- FURDÍK, Juraj: Úloha slovotvornej motivácie v lexikálnej dynamike. In: Horecký, Ján – Buzássyová, Klára – Bosák, Ján a kol.: Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny. Bratislava: Veda 1989, s. 28 – 36.
- FURDÍK, Juraj: Princíp motivácie vo frazeológii a v derivatológii. In: Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej. Red. M. Basaj – D. Rytel. Warszawa: Slawistyczny ośrodek Wydawniczy 1994, s. 7 – 14.
- FURDÍK, Juraj (1998a): Motivačná intencia slova. In: Slovenská reč, 1998, roč. 63, č. 6, s. 321 – 329.
- FURDÍK, Juraj (1998b): Zmeny v jazykových podsystémoch (čiastkových normách). Slovotvorné zmeny. In: Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Slovenský jazyk. Red. J. Bosák. Opole: Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej 1998, s. 52 – 68.
- FURDÍK, Juraj: Motywacja słowotwórcza między innymi typami motywacji leksykalnej. In: Słowotwórstwo a inne sposoby nominacji. Materiały z 4 konferencji Komisji Słowotwórstwa przy Międzynarodowym Komitecie Slawistów (Katowice 27 – 29 września 2000 r.). Eds. K. Kleszczowa – L. Selimski. Katowice: Wydawnictwo Gnome 2000, s. 59 – 62. Pod rovnakým názvom, ale s malými editorskými zásahmi znovu publikované in: FURDÍK, Juraj: Život so slovotvorbou a lexikológiou. Výber štúdií pri príležitosti nedožitých

sedemdesiatin. Eds. M. Ološtiak – L. Gianitsová-Ološtiaková. Košice: Vydavateľstvo LG 2005, s. 391 – 396.

FURDÍK, Juraj: Slovenská slovotvorba (teória, opis, cvičenia). Ed. M. Ološtiak. Prešov: Náuka 2004. 200 s.

FURDÍK, Juraj: Slovotvorba v náboženskej komunikácii. In: Život so slovotvorbou a lexikológiou. Výber štúdií pri príležitosti nedožitých sedemdesiatin. Eds. M. Ološtiak – L. Gianitsová-Ološtiaková. Košice: Vydavateľstvo LG 2005, s. 441 – 443.

FURDÍK, Juraj: Teória motivácie v lexikálnej zásobe. Ed. M. Ološtiak. Košice: Vydavateľstvo LG 2008. 95 s.

GÁLISOVÁ, Anna: K sociolektom vybraných alternatívnych a marginálnych kultúr. In: Jazykovedný časopis, 2002, roč. 53, č. 2, s. 97 – 110.

HORECKÝ, Ján: Základy slovenskej terminológie. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1956. 146 s.

HRBÁČEK, Josef: Jazykové zkratky v češtině. Praha: Univerzita Karlova 1979. 128 s.

Krátky slovník slovenského jazyka. 4., dopl. a uprav. vyd. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková – M. Považaj. Bratislava: Veda 2003.

KRŠKO, Jaromír: Mikrosociálne toponymá. In: 13. slovenská onomastická konferencia. Bratislava: ESPRIMA 1998, s. 115 – 119.

LIPTÁKOVÁ, Ľudmila: Okazionalizmy v hovorenej slovenčine. Prešov: Náuka 2000. 145 s.

MAJTÁN, Milan: Z lexiky slovenskej toponymie. Bratislava: Veda 1996. 192 s.

MASÁR, Ivan: Príručka slovenskej terminológie. Bratislava: Veda 1991. 192 s.

MLACEK, Jozef: Zo syntaxe frazeologických jednotiek. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1972. 84 s.

MLACEK, Jozef: Zdrobnené slová vo frazeológii. In: Slovenská reč, 1992, roč. 57, č. 2, s. 72 – 89.

MLACEK, Jozef: Tvary a tváre frazém v slovenčine. 2. vyd. Bratislava: Stimul 2007. 160 s.

MOLČANOVÁ, Marcela: Intrafrazeologická a defrazeologická slovotvorba v slovenčine. [Diplomová práca.] Prešov: Filozofická fakulta UPJŠ Košice so sídlom v Prešove 1996.

MOLČANOVÁ, Marcela: Intrafrazeologická a defrazeologická slovotvorba. Rkp.

NAGÓRKO, Alicja: Zarys gramatyki polskiej (ze słowotwórstwem). 3., rozšir. vyd. Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN 1998. 317 s.

Nová slova v češtině. Slovník neologizmů. 2. Kolektiv autorů pod vedením Olgy Martincové. Praha: Academia 2004. 568 s.

ODALOŠ, Pavol: Sociolekty v basketbalovom a penitenciárnom prostredí. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Pedagogická fakulta 1997. 92 s.

ODALOŠ, Pavol: Lexikálno-sémantická charakteristika argotu droťárov z obce Vysoká nad Kysucou. In: Lexikálna sémantika a derivatológia. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie, konanej pri príležitosti životného jubilea prof. PhDr. Juraja Furdíka, CSc. Prešov 5. decembra 2000. Ed. M. Ološtiak. Košice: Vydavateľstvo LG 2007, s. 159 – 164.

OLOŠTIK, Martin: Abreviačná a slovotvorná motivácia. In: Slovo o slove. Zborník Katedry slovenského jazyka a literatúry Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity. Ročník 11. Ed. Ľ. Sičáková – Ľ. Liptáková. Prešov: Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity 2005, s. 39 – 50.

OLOŠTIK, Martin: Obohacovanie lexikálnej zásoby z pohľadu teórie lexikálnej motivácie. In: Varia XIV. Zborník materiálov z XIV. kolokvia mladých jazykovedcov (Nitra

– Šintava 8. – 10. 12 2004). Zost. M. Olšiak. Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV – Katedra slovenského jazyka FF UKF v Nitre 2006, s. 184 – 189.

OLOŠTIAK, Martin (2007a): Interlingválna a slovotvorná motivácia. In: Jazykovedný časopis, 2007, roč. 58, č. 2, s. 103 – 112.

OLOŠTIAK, Martin (2007b): Proprium ako slovotvorný motivant (rozšírená verzia). In: Slovenská reč, 2007, roč. 72, č. 6, s. 321 – 343.

OLOŠTIAK, Martin (2007c): Slovotvorná motivácia a morfológická motivácia (o vzťahu slovotvorných a morfológických kategórií). In: Sprachliche Kategorien und die slawische Wortbildung. Berlin 14. – 17. 11. 2005. Eds. H. Burkhardt – A. Nagórko. Hildesheim – Zürich – New York: Georg Olms Verlag 2007, s. 287 – 306.

OLOŠTIAK, Martin: Motivatólóg Juraj Furdík. In: Furdík, Juraj: Teória motivácie v lexikálnej zásobe. Ed. M. Ološtiak. Košice: Vydavateľstvo LG 2008, s. 11 – 23.

ONDRAČKOVÁ, Zuzana: Detské slová v slovenčine a ich charakteristika. In: Štúdie o detskej reči. Ed. D. Slančová. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity 2008, s. 251 – 305.

ONDREJOVIČ, Slavomír: Multiverbizačné procesy v spisovnej slovenčine. In: Horecký, Ján – Buzássyová, Klára – Bosák, Ján a kol.: Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny. Bratislava: Veda 1989, s. 251 – 259.

OPAVSKÁ, Zdeňka: Komponenty e-, i-, m- v nové slovní zásobě. In: Neologizmy v dnešní češtině. Eds. O. Martinová – A. Rangelova – J. Světlá. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR 2005, s. 232 – 241.

PASTYŘÍK, Svatopluk: Studie o současných hypokoristických podobách rodných jmen v češtině. Hradec Králové: Gaudeamus 2003. 140 s.

REICHAN, Jerzy: Z problemów polskiego słowotwórstwa gwarowego. In: Nářečia a národný jazyk. Materiály z medzinárodnej vedeckej konferencie (Budmerice 24. – 26. septembra 1997). Ed. A. Ferenčíková. Bratislava: Veda 1999, s. 183 – 190.

SIEROCIUK, Jerzy: Problemy ustalenia repertuaru kategorii słowotwórczych w polskich dialektach. In: Sprachliche Kategorien und die slawische Wortbildung. Berlin 14. – 17. 11. 2005. Eds. H. Burkhardt – A. Nagórko. Hildesheim – Zürich – New York: Georg Olms Verlag 2007, s. 447 – 459.

SISÁK, Ladislav: Slovotvorba expresívnej nominácie. Nemecké a ukrajinské názvy osôb. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity 2002. 205 s.

SLANČOVÁ, Daniela (1999a): Reč autority a lásky. Reč učiteľky materskej školy orientovaná na dieťa – opis registra. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity 1999. 224 + 52 s.

SLANČOVÁ, Daniela (1999b): Potrebuje reflexia súčasnej slovenskej jazykovej situácie pojem register? In: Retrospektívne a perspektívne pohľady na jazykovú komunikáciu. Materiály z 3. konferencie o komunikácii. Banská Bystrica – Donovaly 11. – 13. septembra 1997. 1. diel. Red. P. Odaloš. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela Banská Bystrica – Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela Banská Bystrica 1999, s. 93 – 100.

SMIEŠKOVÁ, Elena: Malý frazeologický slovník. 5. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1989. 272 s.

SOKOLOVÁ, Miloslava – OLOŠTIAK, Martin – IVANOVÁ, Martina et al.: Slovník koreňových morfém slovenčiny. 2., uprav. vyd. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove 2007. 586 s.

TICHONOV, Aleksandr N.: Slovoobrazovatel'nyj slovar russkogo jazyka 1. – 2. Moskva: Russkij jazyk 1985. 855 + 887 s.

VUŽŇÁKOVÁ, Katarína: Štylisticko-expresívna funkcia slovotvornej motivácie a slangové slová. In: Slovo o slove. Zborník Katedry slovenského jazyka a literatúry

Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove. 10. Red. Ľ. Sičáková. Prešov: Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove 2004, s. 42 – 50.

ZEMSKAJA, Elena A.: O paradigmaticeskich otnošenijach v slovoobrazovaniji. In: Russkij jazyk. Voprosy jeho istorii i sovremennogo sostojanija. Vinogradovskije čtenija I – VIII. Red. N. Ju. Švedova. Moskva: Nauka 1978, s. 63 – 77.

ZIMA, Jaroslav: Expresivita slova v současné češtině. Studie lexikologická a stylistická. Praha: ČSAV 1961. 139 s.